

KARAY TÜRKLERİNİN DİLİ (TROKİ DİYALEKTİ)

Gülsevin, Selma (2016), *Karay Türklerinin Dili (Troki Diyalekti)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, ISBN: 9789751631732

Abdulkadir ÖZTÜRK*

Dil Araştırmaları, Bahar 2016/18: 282-284

Tapani Harviainen, Karay çalışmalarının yaklaşık üç yüz yıl önce Finlandiya'nın *Turku* (Åbo) kentinde başladığını belirtmektedir (Csató 2011: 261-262). 17. yüzyılda bazı akademik çevreler Karaylar ve Karaîlik ile ilgili tartışmalarla meşgul olmuşlardır. Karaylar, *Rabbani Yahudilerine göre daha kolay din değiştirebilir* görüşü Batı'da Karay çalışmalarını artırmış ve yakın zamana kadar da bu konu ile ilgili pek çok çalışmayı gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'de ise Karaylar ve dilleri ile ilgili çalışmalar yetersiz kalmaktaydı.

20. yüzyıl başlarına kadar zengin bir edebiyata sahip olan ve II. Dünya Savaşı sırasında pek çok yazılı kaynakları yok olan Karay Türklerinin 1990'lı yıllarda özellikle Mykolas Firkovicus ile yeniden canlandığı bir dönem olmuştur. Bu süreç aynı zamanda Türkiyeli Türkologların da bu konuya ilgilerini artırmıştır. Son yıllarda yapılan önemli çalışmalar Türkiye'de Karay çalışmalarının hız kesmeden devam edeceği, araştırma ve incelemeler neticesinde yeni bilgiler ortaya konulacağı düşünce ve inancından hareketle söyleyebiliriz ki bu çalışmalar Türkoloji disiplini açısından umut vericidir. Özellikle disiplinlerarası çalışmalar ile konunun çok yönlü ele alınması, tarihî bir bakışla sosyo-kültürel değerlerin yaşatılması ve korunması adına önemli ve gerekli olacağı bilinmelidir.

Günümüze kadar Karayca gramer çalışmalarında kaynaklık eden Kowalski (1929), Zajaczkowski (1932) ve Musayev (1964)'in hazırlamış oldukları çalışmalara¹ bir yenisi daha eklenmiştir. 2010 yılında *Günümüz Karay Türkçesi (Giriş-Dil Özellikleri-Metinler-Söz Dizini)* ve *Türk Lehçeleri Arasındaki Yeri* başlıklı doktora tezinin ardından Türkiye'de bu alandaki eksikliği giderecek kitap hâlinde akademik olarak bir çalışmaya imza atan Selma Gülsevin, *Karay Türklerinin Dili (Troki Diyalekti)* kitabıyla bilim dünyasında yerini almıştır.

Gülsevin, bu çalışmayı hazırlamasının nedenini çalışmasının *Ön Söz* bölümünde “Karayca üzerine Türkiye’de yapılan araştırma ve incelemeler çok fazla değildir. Karaylar ve Karaycanın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olmasından dolayı ve bu konudaki çalışmaların azlığı sebebiyle böyle bir çalışmaya karar verdik.” şeklinde açıklamaktadır.

Eserin bölümlerine bakıldığında; *Giriş* (13-27), *Dil İncelemesi* (31-124), *Sonuç* (125-131), *Metinler* (133-357) ve *Söz Dizini* (359-530) başlıklarına rastlanmaktadır.

* Arş. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu/TÜRKİYE. akadirozturk@odu.edu.tr

1 Kowalski, T. (1929), *Karaimische Texte Im Dialekt Von Troki*, Nakladem Polskej Akademji Umiejtnosci, Krakowie; Zajaczkowski, A. (1932), *Sufiksy imienne i czasownikowe w języku zachodniokaraimskim*, Nakladem Polskej Akademji Umiejtnosci, Krakowie; Musayev, K. M. (1964), *Grammatika Karaimskogo Yazıka Fonetika i Morfoloziya*, Moskova.

Eserin *Giriş* bölümünde *Karay Adı, Tarihte ve Günümüzde Karaylar, Karay Türklerinin Dini, Karay Türkçesi, Karayca ve Karaylar Üzerine Çalışmalar* konuları ele alınmıştır. Bu bilgiler ışığında Karayların ortaya çıkışları, hangi bölgelerde yaşadıkları, nüfusları, dinî ve kültürel yaşamları hakkında bilgi sahibi olunurken aynı zamanda Karaycanın günümüzdeki durumu ve Türk lehçeleri tasnifindeki yeri öğrenilmektedir. Karaylar ve Karayca üzerine yapılan çalışmalar da yine bu bölümde yer almıştır.

Türk Dil Kurumu Yayınları arasından çıkan *Karay Türklerinin Dili (Troki Diyalekti)* adlı eserde Gülsevin, bu lehçeyi yazan insanların çoğunun Karaycanın Troki diyalektini yazı dili olarak kullanmaları sebebiyle Troki diyalektinin dil özelliklerini incelemiştir.

Dil İncelemesi başlığı altında 1. *Ses Bilgisi*, 2. *Şekil Bilgisi*, 3. *Cümle Bilgisi* konuları işlenmiştir. Ses Bilgisi'nin ele alındığı bölümde ünlüler, ünsüzler, ses uyumları ve ses olayları metinlerden tespit edilen örnekler ile verilmiştir. Dil İncelemesi içerisinde en kapsamlı ele alınan ve cümle örnekleri ile de zenginleştirilerek ortaya konulan kısım *Şekil Bilgisi*'dir. *Şekil Bilgisi* başlığı altında 'İsim, Sıfat, Zamirler, Zarflar, Fiiller, Bağlaçlar, Edatlar ve Ünlemler' konuları Troki diyalektine ait metinlerden hareketle işlenmiştir. Devamında 'Cümle', 'Kelime Grupları' ve 'Cümle Türleri' alt başlıklarından oluşan *Cümle Bilgisi* bölümü ile dil incelemesi tamamlanmıştır.

Örnekler ile kapsamlı ele alınan inceleme bölümü sonrasında *Sonuç* başlığı altında "Bugün daha çok Kırım, Litvanya, Polonya ve İstanbul'da yaşayan Karaylar kendilerinin Türk, dillerinin de Türkçe olduğunun farkındadırlar. İnançlarından dolayı izole bir hayat süren Karayların, dilleriyle ilgili şu tespitleri yapmak mümkündür:" ifadesine yer veren Gülsevin, diğer Türk lehçelerinde karakteristik olmayan fakat Karaycada bulunan bazı ses, şekil, dizim, söz veya anlam özelliklerini 7 maddede toplamıştır.

Tespit edilen bu farklılıkları özetle verecek olursak;

1. Kelime gruplarının dizilişindeki farklılıklar Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi ile ortak, diğer Türk lehçeleri ile farklılıklar göstermektedir.
2. Bütün Türk lehçelerinin ortak yönü olan sayı adlarıyla kurulan sıfat tamlamalarında, tamlanan isim çokluk ekini almaz ancak Karaycada sayı adlarıyla yapılan sıfat tamlamalarında, tamlanan isim çokluk ekini de alabilmektedir.
3. Karaycada 'Saat' söylenirken *sahat yädidä* 'saat yedide' ve *birinçi sahatta* 'saat birde' şeklinde iki ayrı tercih görülmektedir.
4. "Zamir + es" yapısı; *kaydan-es üç atuv tuyuldu* ve yokluk-olumsuzluk ifade eden "Zamir + de" yapısı; *kişinin-de yısınıu körünmit* şeklinde belirsizlik zamiri yapan iki değişik yapı vardır.
5. Karaycada yabancı dillerin etkisiyle "dişillik" gösteren +çA, +kA ekler kullanılmaktadır.

6. +İlk eki Türk diğer dallarında yaygın olarak görülen işlevi dışında Karaycaya mahsus olarak *alma+lıx* ‘elma ağacı’ örneğinde görüldüğü üzere meyve adlarına geldiğinde ‘yetiştigi ağaç’ anlamında kelimeler yapmaktadır.
7. Karaycanın söz varlığına bakıldığında Eski Türkçe döneminden beri yaşatılan kimi Türkçe kelimeler, Kıpçakça ve Oğuzca unsurlar ile etkileşim sonucu İbranice, Arapça, Farsça ve Slav dillerinden de alınan kelimeler yer almaktadır.

Bu tespitler sonrası Karaycanın Türk Lehçeleri Arasındaki Yeri başlığı altında değerlendirmelerde bulunan Selma Gülsevin, özellikle 2006 yılında *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*’nda sunmuş olduğu “Karaycada Oğuzca Unsurlar” çalışmasını destekleyen düşüncelerini ortaya koymuştur. Her ne kadar Karaycanın bütün Türkologlar tarafından bir Kıpçak lehçesi olarak kabul edilmekle birlikte doğrulunu ifade ederken ancak, bazı durumlarda Karaycanın Oğuzca ile münasebetinin oldukça fazla olmasından hareketle Karaycayı Kıpçakça değil de Oğuzca ile paralellik içinde gördüğünü örnekler ile ortaya koyarak ifade etmiştir.

Çalışmanın *Metinler* başlıklı bölümünde *Men Karayçä Üränäm*, *Karay Koltxaları*, *Şelomonun Masalları*, *Karay Dinlilärnin Yalbarmax Yergäläri*, *Karay - The Trakai Dialect*, *Çıpçıxläy Uçma Troxka* ve *Caraimica* adlı eserlerden alınan ve toplamda 7 metnin transkripsiyonlu örneklerine yer verilmiştir.

Büyük bir titizlikle hazırlanan *Söz Dizini* bölümü ile kitabın ilgililerinin çalışmalarına kolaylık getirerek kaynaklık edecektir.

Eserin kaynakça bölümü tarihî ve güncel yayınların görüldüğü izlenimini vermektedir. Zor ve uzun süreçte hazırlandığını tahmin ettiğim ve birikimi ile emeğini fazlasıyla ortaya koyan Selma Gülsevin, eseriyle bu alandaki büyük bir boşluğu dolduracak olması bakımından şüphesiz önemli ve gerekli bir çalışmaya imza atmıştır. Günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Karaylar ve Karaycayı canlandıracağı ve bu alandaki çalışmaları artıracacağı bu eseri için Gülsevin’i kutluyor ve çalışmalarının devamını Türkoloji camiasının beklediğini hatırlatmak istiyorum. Eminim ki Gülsevin, bu çalışmayla Türkoloji ile ilgili pek çok akademik çalışmaya da kaynaklık edecektir.

Kaynakça

- Csató, Eva (2011). “Report on an Uppsala workshop on Karaim studies”, *Turkic Languages*, Volume 14, Number 2., 261-262.
- Gülsevin, Selma (2006). “Karaycada Oğuzca Unsurlar”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, Çeşme-İzmir, s. 989-992.